

Lausunto ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistä koskevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt (23.8.2013) koulutuksen järjestäjiltä lausuntoa ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistä koskevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä esittää seuraavat huomiot lausunnolla olevasta esityksestä.

Pidämme esitykseen kirjattua ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisen tavoitetta – vahvistaa ammatillisten tutkintojen osaamisperusteisuutta – mielekkäänä. Osaamisperusteisuuden tarkempi määrittely ja tutkinnon osiin pohjautuva tutkinnon rakenne mahdollistavat myös meidän näkemyksemme mukaan nykyistä joustavampien ja yksilöllisempien opintopolkujen rakentamisen ja ne edesauttavat myös osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteiden aktiivista käyttöä ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. Tosin on huomattava, että näihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää uudenlaisten pedagogisten toimintatapojen ja käytänteiden luomista ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa sekä rakenteiden että prosessien tasolla, mutta myös opetushenkilöstön osaamisen vahvistamista ammatilliseen osaamiseen valmentamisessa.

Pidämme hyvänä asiana siirtymistä ECVET-suositukseen perustuviin osaamispisteisiin, jotta voidaan osaltaan helpottaa ammatillisen toisen asteen koulutuksen suorittaneiden liikkuvuutta ja vahvistaa yhtäältä koulutuksen kansainvälistymistä ja toisaalta sen osaamisperusteisuutta. Osaamispisteisiin siirtymisen aikataulua (1.8.2014 alkaen) pidämme kuitenkin epärealistisena, ellei ole kysessä vain mekaaninen siirtymä. Toinen ongelma liittyy siihen, että esityksessä on linjattu, että ammatillisten perustutkintojen tutkinnon muodostumisen muutokset toteutetaan 1.8.2015. Tällöin koulutuksenjärjestäjillä on samaan aikaan kolmella eri ”ohjelmalla” opiskelevia opiskelijoita: 1) ennen 1.8.2014 aloittaneet ja nykyisillä tutkinnon perusteilla ja opintoviikkoja suorittavia, 2) 1.8.2014 osaamispisteisiin siirtyviä, jotka opiskelevat 3/2014 julkaistujen osaamispisteytettyjen tutkinnon perusteiden mukaisesti ja 3) 1.8.2015 uudistettujen tutkinnon muodostumisen ja yhteisten tutkinnon osien mukaan laaditun suunnitelman mukaisesti osaamispisteinä tutkintoaan suorittavia. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymässä emme näe realistisia mahdollisuuksia sille, että osaamispisteet nykyisten tutkinnon perusteiden päivityksen mukaisesti voitaisiin ottaa käyttöön 1.8.2014, etenkin kun tutkinnon perusteiden muutosten mukaiset tutkinnon perusteet julkaistaan vasta keväällä 2014. Toisekseen, jos osaamispisteisiin siirtymisen on

haluttu tarkoittavan käytännössä osaamisperusteisuuden vahvistamista ammatillisessa koulutuksessa, tulisi koulutuksen järjestäjille antaa vähintään vuosi aikaa laatia uudistettujen tutkinnon perusteiden mukaiset tutkintokohtaiset opetussuunnitelmat ja toteutussuunnitelmat. Muussa tapauksessa uudistuksessa on kysymys vain teknisestä siirtymisestä osaamispisteiden käyttöön huolimatta siitä, että tämä kiistetään esityksessä. Ehdotamme, että osaamispisteisiin siirrytään 1.8.2015, jolloin koulutuksen järjestäjille jää aikaa uudistaa opetussuunnitelmat ja käytännöt uudistettujen perusteiden mukaiseksi, etenkin kun koulutuksenjärjestäjää sitovat valtakunnalliset tutkinnon perusteet. On järkevää sekä pedagogisesti että taloudellisesti, että vasta sitten kun perusteet on uudistettu (ml. tutkinnon muodostuminen ja yhteiset tutkinnon osat) siirrytään osaamispisteisiin. Ei ole kenekään etu, että tehdään yhden vuoden väliaikaratkaisua vain sen vuoksi että osaamispisteisiin siirtyminen on kirjattu koulutuksen tutkimus- ja kehittämissuunnitelmaan. Suunnitelmaa olennaisempaa on, että ammatillisen koulutuksen käytännöt muuttuvat uudistuksen seurauksena ja koulutuksen järjestäjät voivat toteuttaa siirtymän laadukkaasti.

Tutkintotyyppien – ammatillisen perustutkinto, ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto – säilyminen ennallaan on kannatettava asia, tosin tutkintotyyppien määrittelyyn kaivataan selkeämpää linjausta. Pidämme esityksessä mainittua eri tutkintotyyppien määrittelyä oikeansuuntaisena toimenpiteenä. Mutta se, että ammatillisten tutkintojen kokonaisuus rakentuu toimialoittain eri tavoin aiheuttaa turhaa hämmennystä. Tälläkin hetkellä kentällä olevat tulkinnat eri tutkintotyyppien tarkoituksesta, puhumattakaan koulutuksen laadusta, vaihtelevat laidasta laitaan. Jos halutaan saavuttaa tasalaatuisuutta ja taata opiskelijoiden tasavertainen kohtelu, tulisi eri tutkintotyyppien väliset suhteet määritellä johdonmukaisesti ja saman logiikan mukaan huolimatta siitä, että työelämän vaatimukset ovat eri toimialoilla erilaiset. Näkemyksemme mukaan tutkintotyyppien yhdenmukainen määrittely toimialasta riippumatta ei estä koulutuksen työelämälähtöisyyden ja -läheisyyden toteutumista ja kyseisen alan työelämätarpeiden muutoksiin vastaamista.

Jatkussa työelämän ja yhteiskunnan glokaalien muutosten virrassa pitäisi edelleen olla mahdollisuus luoda uusia ammatillisia tutkintoja, mikäli olemassa olevien tutkintojen muodostumisen muutoksilla tai osaamisalojen tai tutkinnon osien lisäämisellä ei voida vastata nopeasti muuttuvan työelämän tarpeisiin. Kun tulevaisuutta on vaikea ennustaa, tulee kaikkia keinoja koulutuksen työelämälähtöisyyden kehittämiseksi käyttää.

Ammatillisen tutkintojärjestelmän ensijaista tavoitetta: ylläpitää ja kohottaa väestön ammatillista osaamista sekä vastata työelämän osaamistarpeisiin pidämme hyvänä. Toki voi miettiä, onko kohottaa-verbi oikea sana tässä yhteydessä, voisiko vahvistaminen olla parempi ilmaus.

Valmistavien ja valmentavien koulutusten yhdistämistä yhdeksi kokonaisuudeksi pidämme oikeasuuntaisena toimenpiteenä. Aikataulu tältä osin on kohtuullinen, mikäli uusi koulutus otetaan käyttöön syksyllä 2015. Toki se edellyttää, että koulutuksenjärjestäjät saavat riittävän ajoissa tiedon kyseistä koulutusta ohjaavista valtakunnallisista perusteista.

Lausunnolla olevaan esitykseen sisältyy ajatus siitä, että ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen järjestäminen organisoitaisiin siten, että tutkinnon suorittaminen on mahdollista vaiheittain, tutkinnon osa kerrallaan. Mikäli tämä on koulutuksen toteuttamista ohjaava periaate, tulee se huomioida rahoitusjärjestelmän muutoksissa. Lisäksi on hyvä huomata, että tämä voi paikoin johtaa siihen, että opiskelijat eivät suorita koko tutkintoa ja sen seurauksena meillä on työmarkkinnoilla entistä enemmän niitä nuoria ja aikuisia, joilla ei ole ammatillista tutkintoa suoritettuna, vain tiettyjä tutkinnon osia.

Ammatillinen tutkinto määritellään esityksessä yhdelle tai useammalle osaamisalalle suunnatuksi osaamiskokonaisuudeksi, jonka osaamisvaatimukset perustuvat työelämän tarpeisiin. Tämä määrittely on suhteellisen selkeä. Osaamisalatermin käyttöönotto koulutusohjelman sijaan on hyvä uudistus perusteluineen. Tutkintonimikkeiden säilyttäminen ammatillisissa perustutkinnoissa ja niiden käyttöönotto myös ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa selkiyttäisi eri tutkintotyyppien välisiin suhteisiin liittyviä ongelmia.

Tutkintojen muodostumisen periaatteet – ammatilliset tutkinnon osat, yhteiset tutkinnon osat ja vapaasti valittavat tutkinnon osat – lienevät toimivia. Valinnaisuuden lisäämistä pidämme hyvänä asiana, kunhan huolehditaan siitä, että valinnaisuuden lisääminen eri tutkinnoissa vahvistaa tutkinnon suorittajan ammattipätevyyttä, eikä heikennä sitä.

Yhteisten tutkinnon osien kokoaminen neljäksi laajemmaksi tutkinnon osaksi on sinänsä oikeasuuntainen ratkaisu. Toivomme kuitenkin, että tältä osin huolehditaan siitä, ettei uudistus vaikeuta opiskelijoiden jatko-opintoihin hakeutumista. On selvitetävä, onko uudistuksella vaikutuksia korkeakouluihin hakeutumiseen, etenkin opiskelijavalintojen pistetyksiin. Kun ja jos yhteiset tutkinnon osat ovat

koostumukseltaan erilaisia eri tutkinnoissa, on myös huolehdittava siitä, että kaikilla perustutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus hakea korkeakouluihin.

Esityksessä korostetaan työelämälähtöisyyden ohella yksilöllisiä valintoja ja joustavia opintopolkua. Joustavuuden ja erilaisten, yksilöllisten opintopolkujen toteutuminen käytännössä vaatii paljon osaamista ammatillista perustutkintoa opiskelevalta yksilöltä, jotta valintojen tekeminen onnistuu. Samalla se vaatii koulutuksenjärjestäjältä panostusta ja resursseja opiskelun ohjaukseen aiempaa enemmän. Lisäksi koulutuksenjärjestäjien on muutettava opetuksen suunnittelun käytänteitä ja rakenteita. Käytännössä tämä esitys valinnoista ja joustavista, yksilöllisistä poluista voi heikentää koulutuksen taloudellisuutta ja tehokkuutta, vaikka se yksilön kannalta onkin nykyistä parempi vaihtoehto, etenkin jos yksilö on oppimishaluinen ja tavoitetietoinen.

Lausunnon keskeinen sisältö

Esityksessä esitetyt periaatteet ovat oikeansuuntaisia ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi: osaamisperustaisuus, työelämälähtöisyys, tutkinnon osiin perustuvat rakenteet, eri tutkintotyyppien tarkempi määrittely, uudistettu valma, valinnaisuuden lisääminen, yksilölliset ja joustavat opintopolut.

Osaamispisteisiin siirtyminen 1.8.2014 alkaen on koulutuksenjärjestäjille mahdotonta, etenkin kun osaamispisteytetyt tutkinnon perusteet julkaistaan vasta maaliskuussa 2014. Lisäksi on vaikea aymärtää sitä, että ensimmäisessä vaiheessa tutkinnon osat, niiden ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit ja -kohteet eivät muutu, mutta mitoitus muuttuu. Kertooko tämä siitä, että nykyinen opintoviikkomitoitus ei ole kohdallinen suhteessa ammattitaitovaatimukseen ja arvioinnin kohteisiin ja kriteereihin? Koulutuksen laadusta tunnettu Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä ehdottaa osaamispisteisiin siirtymistä 1.8.2015 alkaen. Tällöin meillä on mahdollisuus valmistella ja ennen kaikkea ottaa hallitusti käyttöön osaamisperusteisuus osaamispisteineen ammatillisessa koulutuksessa.

Yhteisten tutkinnon osien uudistamisen yhteydessä on varmistettava ja taattava ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden jatko-opintoihin hakeutumisen mahdollisuudet. On selvittettävä, miten uudistus vaikuttaa jatko-opintoihin hakeutuvien hakupisteisiin, etenkin korkeakoulujen opiskelijavalinnassa. Sinällään pidämme yhteisten tutkinnon osien uudistamisesitystä oikeansuuntaisena.

Tutkinnon suorittamisen mahdollistaminen tutkinnon osa kerrallaan on sinänsä hyvä periaate. Käytännössä siitä voi seurata se, että työmarkkinoilla on aiempaa enemmän tiettyjä tutkinnon osia suorittaneita työnhakijoita, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista tutkintoa. Toisin sanoen uudistus ei lisää ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrää vaan päinvastoin vähentää sitä. Toki ymmärrämme sen, että osaaminen on tutkintoa tärkeämpää, mutta tällä hetkellä vielä työmarkkinoilla pärjääminen edellyttää, että yksilö on suorittanut vähintään peruskoulun jälkeisen tutkinnon.

Jos halutaan saavuttaa tasalaatuisuutta ja taata opiskelijoiden tasavertainen kohtelu, tulisi eri tutkintotyyppien väliset suhteet määritellä johdonmukaisesti ja saman logiikan mukaan huolimatta siitä, että työelämän vaatimukset ovat eri toimialoilla erilaiset. Näkemyksemme mukaan tutkintotyyppien yhdenmukainen määrittely toimialasta riippumatta ei estä koulutuksen työelämälähtöisyyden ja -läheisyyden toteutumista ja kyseisen alan työelämätarpeiden muutoksiin vastaamista.

On huomattava, että esitykseen sisältyvä linjaus valinnaisuudesta ja joustavista, yksilöllisistä poluista koulutuksen toteuttamisessa voi heikentää ammatillisen koulutuksen taloudellisuutta ja tehokkuutta, vaikka yksilöllisyys ja joustavuus ovatkin yksilön kannalta nykyistä parempi vaihtoehto, etenkin jos kyseinen yksilö on oppimishaluinen ja tavoitetietoinen.

Esitetyt uudistukset ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisestä merkitsevät pedagogisia sekä rakenteita että prosesseja koskevia muutoksia ammatillisen koulutuksen järjestäjille. On olennaista, että suunniteltujen muutosten tekemiseen on riittävästi aikaa ja myös resursseja, jotta kykenemme tarjoamaan laadukasta, osaamisperusteista ja yksilölliset tarpeet huomioivaa ammatillista koulutusta.

Joensuussa 27.9.2013

Jatta Herranen

kehitysjohtaja
Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä